

TEHNOLOGIJA, INFORMATIKA I OBRAZOVANJE ZA DRUŠTVO UČENJA I ZNANJA

6. Međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet Čačak, 3–5. jun 2011.

TECHNOLOGY, INFORMATICS AND EDUCATION FOR LEARNING AND KNOWLEDGE SOCIETY

6th International Symposium, Technical Faculty Čačak, 3–5th June 2011.

UDK: 004.738.5

Stručni rad

MEDIJSKA KOMPETENCIJA U KONTEKSTU WEB 2.0

Milica Andevski¹, Jasmina Arsenijević²

Rezime: Teorije novih medija i internet komunikacije bore se danas sa problemima jednostranosti i skraćivanja: sa jedne strane odvija se brz razvoj novih mogućnosti komunikacije putem kompjutera, koje su usko povezane sa novim tehnološkim dostignućima i novim oblicima medija (za to postoji danas izraz Web 2.0), sa druge strane raste svest da se medijske mogućnosti i participacije ne mogu i ne smeju poistovećivati sa njihovom realizacijom i konzumacijom od strane korisnika. Ovde zjapi manje-više velika praznina. Za dimenziju sposobnosti i spremnosti na stvarno korišćenje mogućnosti medija stoji centralni pojam medijske kompetencije. Medijsku kompetenciju treba smatrati osnovom procesa mobilnog učenja u okviru novih medija. U radu želimo da razjasnimo vezu medijskih kompetencija i novih medija, pre svega odnos mogućnosti stvorenih kroz nove medije i potencijala realizovanih u praktičnom rukovanju sa novim medijima³.

Ključne reči: medijska kompetencija, novi mediji, Web 2.0, internet komunikacija.

MEDIA COMPETENCE IN THE CONTEXT WEB 2.0

Abstract: Theories of the new media and Internet communication are now struggling with the problems of one-sidedness and shortening: on one hand, there is a rapid development of new communication possibilities through computer, which are closely related to new technological achievements and new media forms (there is the term Web 2.0 used for it today), on the other hand, there is a growing awareness of the fact that media possibilities and participations cannot and must not be identified with their implementation and consummation from the part of the user. Here, we are encountered with more-less large gap. For the dimension of ability and willingness to actually use media possibilities, there is the central term of media competence. Media competence should be viewed as the basis of the mobile learning process within the new media. In this paper, we wish to clarify the

¹ Prof. dr Milica Andevski, Filozofski fakultet, dr Zorana Đinđića 2, Novi Sad, E-mail: andevski.milica@yahoo.com

² Jasmina Arsenijević, Profesor strukovnih studija, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Svetosavska 57, Kikinda, E-mail: minapane@open.telekom.rs

³ Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru Projekta **Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene** (Projekat br. 47020) koji se realizuje uz finansijsku podršku Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije za period 2011-2014.

relationship between media competences and new media, primarily the relationship between the opportunities created through new media and potential implemented in practical handling of the new media.

Key words: *media competence, new media, Web 2.0, Internet communication.*

1. UVOD

Istraživanja i teorije novih medija i internet komunikacije morala su, slično kao u drugim oblastima naučnog istraživanja, da se bore sa problemima jednostranosti i skraćivanja. Sa jedne strane se odvija brz razvoj novih mogućnosti komunikacije putem kompjutera, koje su usko povezane sa novim tehnološkim dostignućima i novim oblicima medija (za ovu dimenziju novih medija postoji izraz Web 2.0, koji označava kvalitet participacije i stvaranja ponuda za korisnike na internetu). Sa druge strane, u mnogim naučnim radovima o internet komunikaciji raste svest da se medijske mogućnosti participacije i stvaranja ne smeju poistovećivati sa njihovim realizovanjem i konzumacijom (od strane korisnika), već da ovde zjapi velika praznina. Za dimenziju sposobnosti i spremnosti na stvarno korišćenje novih mogućnosti medija stoji centralni pojam medijske pismenosti tj. kompetencije (Arsenijević, Andevski, 2010). Medijsku kompetenciju bi zapravo trebalo smatrati osnovom procesa mobilnog učenja u okviru novih medija. Usvajanje sadržaja koje nude novi mediji kroz njihovo procenjivanje i filtriranje postaju važni temelji pismenosti u dobu znanja jer „glavni problem današnje, informacione ere nije posedovanje, već tumačenje i filtriranje informacija usled velike dostupnosti i često prebukiranosti...” (Arsenijević, 2009). Ako se, u okviru medija približimo i pitanjima takozvanog e-učenja (eng. - e-learning), mora se razjasniti veza medijskih kompetencija i novih medija, pre svega odnos mogućnosti stvorenih kroz nove medije i potencijala realizovanih u praktičnom rukovanju novim medijima.

U ovom radu, najpre će se opisati novi pravci razvoja u vezi sa Web 2.0, a zatim pojasniti odnos novih oblika medijske komunikacije i odgovarajućih medijskih kompetencija.

E-Learning sve više postaje deo svakodnevice na fakultetima. Aktuelna sistematika Michaela Kerresa i Alexa Nattlanda (2007) pravi razliku između karakteristika Web 1.0 i Web 2.0 formata. „E-Learning 1.0“, predstavlja zatvoreno okruženje za učenje kao ostrvo na internetu sa sadržajima i alatima koji stoje na raspolaganju. Nastavnik oprema ostrvo ovim sadržajima i alatima, koje učenik potom koristi. Nasuprot tome „E-Learning 2.0“ znači otvoreno, umreženo okruženje za učenje kao portal na internetu sa sadržajima i alatima koji stoje na raspolaganju. Nastavnik postavlja putokaz, a učenik oblikuje svoje lično okruženje za rad i učenje. Sigurno je uzbudljivo pitanje u kojoj meri novi mediji mogu promeniti procese učenja od rukovanja generalizovanim tekstovima raširenim preko masovnih medija u rukovanje tekstovima kojima se može individualno raspolagati i koji se mogu individualno uobličiti. U odnosu na ovakve mogućnosti, u obrazovanju postoje granice, pre svega u pogledu mogućnosti provere i ozbiljnosti korišćenih izvora.

U jeku brzih i gotovo nepreglednih promena, kada sve mora ostati otvoreno i spekulativno, trebalo bi razjasniti osnove odnosa medijske kompetencije u kontekstu Web 2.0 sa medijsko-sociološkog stanovišta. Težište pritom ne stavljamo na konkretno određivanje utvrđenih ključnih kvalifikacija za rukovanje novim medijima, nego na pitanje kako da zamislimo procese učenja i socijalizacije u rukovanju novim medijima, dakle, razmatranje

nekih osnova koje su potrebne da bi se obradila pitanja usvajanja kompetencija u rukovanju novim medijima (Andevski 2009a; 2009b).

Počecemo sa rasprostranjenim pojmom medijske kompetencije, kojim se opisuju razne sposobnosti i veštine i to pretežno u obliku statičnih rezultata učenja. Ovaj problem ostvarivanja više rezultata učenja, a manje procesa učenja, je generalni problem teorija kompetencije. Lako je formulisati ovu ili onu medijsku kompetenciju; pored toga potrebno je odgovoriti na teže pitanje, kako se usvajaju kompetencije i šta one znače.

Procesi usvajanja medijske kompetencije se danas nalaze pod izmenjenim uslovima povećane „interaktivnosti“ novih medija. Tako i izraz Web 2.0 može da se stavi u kontekst ove promene medija i preciznijeg određenja interaktivnosti novih medija. Za naučno istraživanje medija je važno da se razdvoje pitanja forme medija i time otvorenih mogućnosti od pitanja konkretnog načina postupanja sa ovim mogućnostima: novi mediji otvaraju korisnicima povećane mogućnosti intervencije, kooperacije i povratne informacije. Ovde se naročito internet enciklopedija Wikipedia može navesti kao primarni primer interaktivnog komunikacionog prostora za produkciju, organizaciju i prenošenje informacija i znanja. Protiv previše optimistične predstave o dobrim novim medijima, koji bi daleko više nego masovni trebalo da omogućavaju i unapređuju aktivno učešće učesnika, ukazujemo na to da se potencijal interaktivnosti mora dovesti u vezu sa stvarnom realizacijom ovog potencijala: tako u slučaju Wikipedije relativno mali broj aktivnih autora stoji spram mnogo korisnika (onih koji samo čitaju sadržaj), a to je tendencija koja se može naći i u drugim oblastima Web 2.0 (Andevski 2009b).

2. POJAM MEDIJSKE KOMPETENCIJE

Pojam medijske kompetencije se na različite načine provlači kroz široku lepezu analiza i debata u različitim oblastima: ne samo u nauci (biologija, lingvistika, sociologija, psihologija i pedagogija), već i politici, pravu ili privredi (Gapski 2001). Razumljivo da pojam tako postaje nejasan i višeznačan. Zato u određenom kontekstu treba specificovati šta se pod njim podrazumeva. Pritom je od velike pomoći kada se najpre uopšteno analizira pojam kompetencije. Za razliku od pojma medijske kompetencije, širi pojam kompetencije ima dužu istoriju. Ova istorija razvoja teorija kompetencije se može podeliti u tri faze: 1. lingvističko definisanje pojma kompetencije tokom 70-ih godina, 2. njegovo uvođenje u različite teorije razvoja i socijalizacije i 3. njegova upotreba u sociološkim analizama socijalizacije i društva tokom 80-ih godina 20. veka. Istraživanja okrenuta teorijama kompetencije su morale da se suoče sa mnogim problemima. Već oko tačnog značenja pojma kompetencije, koji se deli u ove pomenute tri faze, postojale su mnoge nejasnoće.

U društvenim naukama je pojam kompetencije uobičajen u poređenju sa performansom iz lingvistike Noama Čomskog (Chomsky 1972: 14). Jezička kompetencija prema Čomskom predstavlja intuitivno poznavanje pravila kojim raspolažu subjekti. Performans obuhvata ograničavajuće faktore upotrebe jezika. Jezička kompetencija se opisuje gramatikom jednog jezika. Kada deca uče jezik, moraju raspolagati generativnom gramatikom tj. metodom, „(...) kako da se stvori prilagođena gramatika od datih primarnih jezičkih podataka“ (isto, s. 41). Pritom se radi o urođenim, individualnim predispozicijama, koje se nalaze na sinhronom nivou.

Nasuprot tome je u strukturno-genetskim teorijama kompetencije u središtu pitanje

konstruktivnog usvajanja univerzalnih kompetencija. Radi se o teorijama usvajanja opštih kognitivnih, socijalnih i moralnih kompetencija prema tradiciji Jeana Piageta. Osnova ove tradicije je konstruktivizam, koji se striktno ograđuje od nativizma Čomskog: on smatra da subjekti u jednom aktivnom procesu konstrukcije najpre grade strukture sopstvenog unutrašnjeg sveta, kao i urođenog i socijalnog spoljnog sveta. Pritom se obrazuju opšte subjektivne kompetencije koje nisu stvorene nativistički, kao kod Čomskog, već konstruktivistički: upravo ova okolnost znači osetnu promenu pojma kompetencije u drugoj fazi njegovog razvitka. Kompetencija od sinhronog postaje dijahroni konstrukt, usko povezan sa intrasubjektivnim procesima konstrukcije. Strukturno-genetičke teorije kompetencije ne uključuju toliko procese učenja i razvoja, već izrađuju strukturno-analiitičke opise stadijuma kognitivnog, socijalnog i moralnog razvoja (Sutter 1994).

Fokusiranje na intrasubjektivne konstrukcije se sa prihvatanjem pojma kompetencija menja u sociološko istraživanje socijalizacije. Pored „lingvističkog okreta“ u društvenim naukama, strukturno-genetičke teorije kompetencije su podstakle Jürgena Habermasa da preuzme pojam kompetencije u teoriji povezivanja socijalizacijsko- i društveno-teorijskih perspektiva. Na socijalizacijsko-teorijskom nivou se radi o povezivanju sociološke teorije stvaranja Ja-identiteta sa psihološkim teorijama kognitivnog, socijalnog i moralnog razvoja (između ostalog sa onima od Piageta, Selmana i Kohlberga) (Döbert et.al. 1980). Pritom je „vodič“ bilo mišljenje da subjekti razvijaju svoje kompetencije u socijalnim interakcijama. Habermas u ovom kontekstu govori o kompetenciji uloga, kompetenciji interakcije, ali i o komunikativnoj kompetenciji (Habermas 1995). Subjektivne kompetencije se uvek usvajaju u okviru razvoja komunikativne kompetencije, a ova opet kao preduslov ima stalno učešće u procesima komunikacije. Time se obrće razvojno-psihološki odnos između subjektivnih i socijalnih struktura: procesi socijalnih interakcija su ti koji ubrzavaju i organizuju proces stvaranja subjektivnih kompetencija.

Pomenuta istraživanja teorija kompetencija su bila izložena raznim kritikama i ovde treba podsetiti na bar tri od njih. One se okreću protiv razvojno- i socijalizacijsko-teorijskog preuzimanja pojma kompetencija: pojam kompetencije je prvo nativistički, sinhrono i individualno upotrebljen i stoga nije pogodan za ovo preuzimanje. Pojmom kompetencije se prema Čomskom opisuje samo priroda intuitivnog poznavanja pravila jezika, ne i njegovo usvajanje. Kompetencija je u ovom smislu biološki zasnovan, statični koncept. Stoga se s dobrim razlozima mogu izneti sumnje protiv prenošenja ovog sinhrono upotrebljenog lingvističkog instrumenta za opisivanje u subjektivne teorije usvajanja. Sa lingvističkog stanovišta kompetencija u teorijama usvajanja se nedopustivo brka sa konotacijama sposobnosti ili veštine i povezuje sa elementima stranim pojmu (nešto poput „komunikativne“ kompetencije). Ova prva opšta tačka se može svrstati uz sledeće dve: kao drugo, sa pojmom kompetencije su povezani posebni problemi metoda, jer su samo performansi direktno empirijski dostupni i iz ovih podataka se mora indirektno zaključivati o kompetencijama. Teorije kompetencije na kraju ostaju spekulativne. Kada se naime pojave razlike između pretpostavljenih kompetencija i performansi koji se mogu osmotriti empirijski, nastaje obilje problema, što dolazi do izražaja u empirijskom proučavanju morala Lawrencea Kohlberga (1984). Na osnovu stadijuma psihološkog razvoja morali su se istražiti razni faktori koji određuju performanse, a koji ubrzavaju ili sputavaju transformaciju pretpostavljenih kompetencija. Ovako se pak teorija kompetencije sama ne može empirijski opovrgnuti. Habermas (1983) i Kohlberg (i dr. 1984) su jasno priznali da centralna teorijska shvatanja mogu da se modifikuju samo na osnovu teorijskih

razmišljanja. Treće, subjektivne strategije usvajanja, ali pre svega socijalni uslovi razvoja obrazovanja subjekta ne mogu biti objašnjene teorijom kompetencije. Na kraju je statični pojam kompetencije upotrebljen u kontekstu teorije usvajanja. Ovo je vodilo tome, da se bavilo strukturno-analitičkim opisima pretpostavljenih kompetencija, dakle rezultatima učenja, a ne procesima i kontekstima učenja tj. usvajanjem kompetencija (Sutter 1994).

S ovim skeptičnim zamerama teorijama kompetencije etabliranim u 70-im i 80-im bi trebalo bi da postane jasno, da kod određivanja pojma medijske kompetencije treba paziti na pojedine tačke, da se stare greške ne bi ponavljale. Naročito se ne bi trebalo ograničiti samo na rezultate individualnih procesa učenja. Dalje, ne bi trebalo zapostaviti ni socijalne uslove, kao ni procesualnu dinamiku procesa razvoja i socijalizacije u polju medijskih kompetencija. Poenta je u sledećem: mogu se zastupati ove ili one medijske kompetencije, ali da li se time zastupa nešto razumno i validno, pokazaće se tek onda kada se bude moglo razjasniti kada i pod kojim uslovima se zastupane kompetencije obrazuju. Na ovaj način se dospeva do empirijski sadržajnog pojma medijske kompetencije, a da se iz vida ne izgube neizbežne granice ovog pojma.

Ako se vratimo korak unazad i osmotrimo pojmove medijske kompetencije, onda ovi prema Baacke-u (1999) i Theunert-u (1999) mogu imati veoma različita značenja (Sutter/Charlton 2002):

Razumeti medije: medijska kompetencija se može odnositi na razumevanje medijskih ponuda.

- Vladati medijima: medijska kompetencija se može odnositi na veštinu rukovanja medijskim aparatima.
- Upotrebiti medije: medijska kompetencija se može odnositi na efektivnu upotrebu medija u rešavanju školskih i poslovnih zadataka. Može se iskazati i u sposobnosti da se pomoću medija planira slobodno vreme i u njemu uživa.
- Stvarati medije: medijska kompetencija se može odnositi na sastavljanje medijskih ponuda.
- (Pro)cenjivati medije: medijska kompetencija se konačno može odnositi na funkcije medijskog sistema. Medijska kompetencija u ovom smislu podrazumeva sposobnost da se obuhvate društveni odnosi i (pro)ceni sopstveno delanje pod normativnim i etičkim aspektima.

3. ZAKLJUČAK

U naučnom istraživanju medija još uvek vlada mnogo nejasnoća. Gotovo fascinantne vizije novih medija iz 90-tih godina 20. veka su u međuvremenu potonule usled određenog razočarenja u analize. Postojeća shvatanja su polazila od sveobuhvatne pretpostavke da i demonizovanje dejstva masovnih medija i ogromna pozitivna očekivanja od novih medija za osnovu imaju pojednostavljeno i jednostrano shvatanje, koje se odnosi pre svega ili čak isključivo na problematiku forme medija. Diferenciranije i realističnije procene novih medijskih razvoja moraju osim toga imati u vidu procese kontekstualno fiksiranog subjektivnog rukovanja medijima. To važi i za odnos medijske kompetencije i novih formi medijske komunikacije označenih kao Web 2.0. Sa jedne strane se postavlja zadatak da se opišu mogućnosti stvorene novim formama medija. Ali ni u kom slučaju se medijske kompetencije ne mogu jednostavno izvesti iz ovih novih mogućnosti. Uz to su analize procesa i okolnosti korišćenja medija neophodne za realizaciju principijalno datih

potencijala. U medijsko-sociološkoj diskusiji se ovi potencijali opisuju kao interaktivnost. Veoma interaktivni mediji nude široke mogućnosti aktivnog učešća korisnika u oblastima informacije, komunikacije i zabave.

Postojeći podaci o konkretnom korišćenju ponuda Web-a 2.0 pokazuju da spram jednog relativno malog procenta aktivnih učesnika stoji veliki broj recipirajućih korisnika. Da li Web 2.0 stvarno predstavlja „Mrežu učešća/interaktivnu mrežu“, sa stanovišta korisnika se mora označiti makar znakom pitanja. Ipak se promena medija, označena kao interaktivnost novih medija, ne može poreći, a ona ima uticaj na usvajanje medijskih kompetencija.

Novi mediji stavljaju medijsku pedagogiju pred zadatak da promisli o pretpostavkama, procesima i uslovima usvajanja medijske kompetencije. To bi se moglo desiti kroz diskusiju o odnosu interaktivnosti novih medija i samosocijalizacije.

4. LITERATURA

- [1] Andevski, M., (2009b) Zavisnost od Interneta, *Zbornik sažetaka sa Sedamnaestog međunarodnog interdisciplinarnog simpozijuma 'Ekologija, sport, fizička aktivnost i zdravlje mladih'*, Novi Sad, 8-9. oktobar, 2009, str. 79.
- [2] Andevski, M., (2009a) Nasilje na Internetu, *Zbornik rezimea za Peti međunarodni Simpozijum, Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo učenja i znanja*, organizator FTN, Novi Sad; str. 94-95.
- [3] Arsenijević, J., (2009) Informacioni sistemi kao podrška upravljanju obrazovanjem, *Zbornik radova za 17. Interdisciplinarni međunarodni simpozijum Ekologija, sport, fizička aktivnosti i zdravlje mladih*, Novi Sad, Srbija.
- [4] Arsenijević, J., Andevski, M., (2010) *Menadžment obrazovanja za društvo koje uči*, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi i Filozofski fakultet u Novom Sadu, Novi Sad.
- [5] Backe, D., (1999) „Medienkompetenz“: theoretisch erschließend und praktisch folgenreich. *medien und erziehung*, Jg. 43, Heft 1, str. 7-12.
- [6] Chomsky, N., (1972) *Aspekte der Syntax-theorie*. Frankfurt/M.: Suhrkamp.
- [7] Döbert, R., Habermas, J., Nunner-Winkler, G., (1980) Zur Einführung. In: *Entwicklung des Ichs*. Athenäum, Hain, Scriptor, Hanstein. str. 9-30.
- [8] Gapski, H., (2001) Medienkompetenz. Eine Bestandsaufnahme und Vorüberlegungen zu einem systemtheoretischen Rahmenkonzept. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- [9] Habermas, J., (1983) *Moralbewusstsein und kommunikatives handeln*. Frankfurt/M.: Suhrkamp
- [10] Habermas, J., (1995) *Notizen zur Entwicklung der Interaktionskompetenz*. Frankfurt/M.: Suhrkamp.
- [11] Kerres, M., Nattland, A., (2007) Implikationen von Web 2.0 für das E-Learning. In: Gehrke G., (Hrsg.) *Web 2.0 – Schlagwort oder Megatrend?* Düsseldorf/München: Kopäd, str. 37-53.
- [12] Kohlberg, L., (1984) *Essays on moral development. Vol 2: The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages*. San Francisco: Harper&Row.
- [13] Sutter, T., (1994) *Entwicklung durch Handeln in Sinnstrukturen. Die sozial-kognitive Entwicklung aus der Perspektive eines interaktionistischen*

- Konstruktivismus. In: Sutter, T., Charlton, M., (Hrsg.) Soziale Kognition und Sinnstruktur. Oldenburg.
- [14] Sutter, T., (1994) Entwicklung durch Handeln in Sinnstrukturen. Die sozial-kognitive Entwicklung aus der Perspektive eines interaktionistischen Konstruktivismus. In: Sutter, T., Charlton, M., (Hrsg.) Soziale Kognition und Sinnstruktur. Oldenburg. str. 23-112.
- [15] Sutter, T., Charlton, M., (2002) Medienkompetenz – einige Anmerkungen zum Kompetenz- begriff. In: Groeben, N., Hurrelmann, B., (Hrsg.) Medienkompetenz. Voraussetzungen, Dimensionen, Funktionen. Weinheim: Juventa, str. 129-147.
- [16] Sutter, T., Charlton, M., (2002) Medienkompetenz – einige Anmerkungen zum Kompetenz- begriff. In: Groeben, N., Hurrelmann, B., (Hrsg.) Medienkompetenz. Voraussetzungen, Dimensionen, Funktionen. Weinheim: Juventa, str. 129-147.
- [17] Theunert, H., (1999) Medienkompetenz. Eine pädagogisch und altersspezifisch zu fassende Handlungsdimension. In: Schell, F., Stolzenburg, E., Theunert, H., (Hrsg.) Medienkompetenz.